

KS. WITOLD OSTAFIŃSKI ^{a, @}

 0000-0002-1366-9024

^a Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie; Wydział Teologiczny; Instytut Liturgiczny; Katedra Homiletyki i Komunikacji Religijnej, ul. Kanonicza 9/305, 31-002 Kraków, małopolskie, PL
[@] Witold.Ostafinski@PAN SJar.Edu.PL

KRYZYS WARTOŚCI W PROCESIE WYCHOWAWCZYM W OPINIACH PRZYSZŁYCH PEDAGOGÓW

Słowa kluczowe: kryzys wartości, wychowanie, pedagog.

Abstrakt: Celem artykułu jest poznanie opinii polskich studentów pedagogiki na temat kryzysu wartości w procesie wychowawczym oraz ukazanie implikacji tego zjawiska dla młodego pokolenia. Problem badawczy sformułowano w postaci pytań: Czym dla przyszłych pedagogów są wartości i jakie są źródła ich wiedzy na temat wartości? Jakie wartości są dla przyszłych pedagogów najistotniejsze? Skąd młodzież czerpie wiedzę na temat wartości? Jak przyszli pedagodzy postrzegają wychowanie i rolę wartości w tym procesie? W jaki sposób kryzys wartości wpływa na młodych ludzi? Wykorzystano metodę analizy treści oraz sondażu diagnostycznego, narzędziem był autorski kwestionariusz ankiety. W części wstępnej artykułu określono i zdefiniowano pojęcie wartości i ich rolę w życiu człowieka. Następnie przedstawiono implikacje kryzysu wartości dla wychowania w świetle teorii i własnych badań empirycznych. W wyniku dokonanej analizy ustalono, iż przyszli pedagodzy kierują się w życiu ugruntowanymi wartościami, jed-

KS. WITOLD OSTAFIŃSKI (1967–); 1992, kapłan archidiecezji przemyskiej; 1992, mgr: teologia (KUL, Lublin); 1998, lic. nauk teologicznych: homiletyka (UPJPII, Kraków); 1998, studia podyplomowe: retoryka (UJ, Kraków); 2002, dr nauk teologicznych: homiletyka (PAT, Kraków); 2016, dr hab. nauk teologicznych: homiletyka (UPJPII, Kraków); adiunkt w Katedrze Homiletyki i Komunikacji Religijnej (2010–), prof. (2022–) i dziekan (2024–) Wydziału Teologii (UPJPII, Kraków); zainteresowania naukowe – homiletyka, retoryka, język perswazji i sztuka wystąpień publicznych, efektywne komunikowanie, motywacja interakcja w przekazie werbalnym i niewerbalnym, rola komunikacji w procesie głoszenia słowa Bożego, polska i europejska kultura oraz jej wpływu na modele przekazu treści kerygmatacznych.

nak dostrzegają występujący współcześnie kryzys wartości w wychowaniu. Wskazują na niekorzystne dla młodego pokolenia skutki tego zjawiska w postaci zagubienia i braku wzorców do naśladowania. Występuje potrzeba opracowania systemowego wsparcia szkół w ich roli wychowawczej, zwłaszcza poprzez ukazywanie młodym ludziom przykładów życia zgodnie z wartościami i uświadamianie im, że wartości mają ogromne znaczenie w życiu, nadając mu sens i głębię. Niezbędne jest wdrażanie specjalnych programów wychowawczych wprowadzających uczniów w świat wartości, który będzie zgodny z ich oczekiwaniami, możliwościami i potrzebami.

Sekcje: [Wstęp] > 1. Wartości w życiu człowieka > 2. Znaczenie wartości dla rozwoju społecznego i moralnego młodego pokolenia > 3. Kryzys wartości w wychowaniu – opinie przyszłych pedagogów > [Podsumowanie].

Współczesną rzeczywistość społeczną cechuje dualizm. Z jednej strony podejmowane są wysiłki w celu kształtowania norm moralnych, społecznych, wartości, które wpajane są jednostce od dziecka, z drugiej strony mamy do czynienia z promocją tak niepokojących zjawisk jak materializm, konsumpcjonizm, egocentryzm i kult przyjemności wyrażany w chęci natychmiastowego zaspokajania swoich potrzeb. Wielu badaczy zjawisk społecznych podkreśla, że obecnie nasila się kryzys wartości, szczególnie etycznych, emocjonalnych i społecznych, które do tej pory stanowiły trzon i filar postrzegania świata oraz wyznaczały standardy ludzkich zachowań i postaw. Pojęcie to odwołuje się do braku lub niedostatku tego, co powszechnie uznawane jest za dobre, właściwe i społecznie akceptowane, co nadaje sens i kierunek życiu człowieka. Współczesny człowiek niejednokrotnie czuje się zagubiony w otaczającym świecie, pełnym dualizmów i ambiwalencji przekonań i dążeń, poszukuje własnej tożsamości, poczucia przynależności i własnego systemu wartości. Brak wzorców, nieunormowany system wartości, polegający na występowaniu sprzeczności w obszarze potrzeb, dążeń i przekonań, prowadzi do niepokoju o przyszłość i poczucia niepewności, co do wartości własnego człowieczeństwa. Kryzys wartości obecny w życiu społecznym, zawodowym i prywatnym jednostki obejmuje niemalże wszystkie sfery jej funkcjonowania.

1. Wartości w życiu człowieka

W życiu każdego człowieka wartości pełnią bardzo ważną rolę. To one kształtują postawy i zachowania, regulują emocje i moralność oraz w znacznej mierze decydują o sposobie naszego myślenia i postępowania w relacjach z sobą i innymi ludźmi.

W języku potocznym „pojęcie wartości jest utożsamiane z tym, co cenne, odpowiadające wysokim wymaganiom, godne pożądania, stanowiące cel dążeń ludzkich. Są to idee, przekonania, ideały, przedmioty materialne uznawane przez zbiorowość społeczną i jednostki za szczególnie cenne”¹. Marek Kosewski pojęcie wartości rozpatruje w czterech podstawowych kategoriach, występujących jako:

- 1) byty absolutne – Bóg, Dobro, Piękno, Prawda;
- 2) określone stany rzeczy uznane za istotne z ponadosobistego punktu widzenia – wolność ojczyzny, wolność osobista, sprawiedliwość, równość wobec prawa;
- 3) ogólne wzorce zachowań będące podstawą do oceny godnościowej jakiejś jednostki lub grupy przez ogół;
- 4) cele, które stawiają przed sobą poszczególni ludzie lub grupy, np. posiadanie własnego domu, samochodu, pieniędzy, dobrej i satysfakcjonującej pracy – te wartości odwołują się do osobiście korzystnych dla człowieka stanów rzeczy².

Kosewski zauważa, że nazywanie wartością celów, do których dąży człowiek znacznie poszerza zakres pojęcia wartości. Dlatego w kontekście celów, chęci osiągnięcia i spełnienia dążeń bardziej poprawne byłoby nazwanie wartości korzyścią. Zatem wartość w tym znaczeniu to inaczej posiadanie lub dążenie do posiadania dobra materialnego lub odniesienia sukcesu w określonej dziedzinie. Jak pisze Andrzej Jacek Blikle, „potrzebę każdego rodzaju zaspokajamy poprzez realne pozyskanie pewnego pożądanego dobra i jego „konsumpcję” lub też przez osiągnięcie pewnego materialnego stanu rzeczy, na przykład zdrowia lub przyjemności [...]”³.

Niewątpliwie wartości odwołują się do potrzeb ludzkich, co wynika z faktu, że są one realizowane poprzez działania, a każde ludzkie działanie wiąże się z realizacją określonej potrzeby. Według Katarzyny Janus potrzebą jest „odczuwany przez jednostkę brak (lub nadmiar) czegoś, co w konsekwencji prowadzi do powstania określonego napięcia emocjonalnego zmuszającego do podjęcia stosownych działań, mających na celu zaspokojenie potrzeby. Każda potrzeba ma swój podmiot, przedmiot, treść, cel, wielu towarzyszy proces związany z jej realizacją, czyli zaspokojeniem, oraz okazją, czyli możliwością zaspokojenia, a także

¹ J. Gajda, *Wartości w życiu człowieka – prawda, miłość, samotność*, Lublin 1997, s. 11.

² M. Kosewski, *Wartości, godność i władza*, Warszawa 2008.

³ A.J. Blikle, *Doktryna jakości*, Gliwice 2024, s. 101.

proces odnawiania (powracania związanego z cyklicznością pewnych zdarzeń). Zaspokajanie poszczególnych potrzeb jednostki warunkuje jej wszechstronny i prawidłowy rozwój, dobre samopoczucie, satysfakcję, zadowolenie, spokój wewnętrzny oraz harmonijny stosunek do otoczenia. Niezaspokojone potrzeby sprzyjają dekoncentracji, poczuciu niezadowolenia z życia, frustracji, agresji, zaburzeniom zachowania, a w skrajnych przypadkach niedostosowaniu społecznemu⁴. Dążenie do realizacji potrzeb wiąże się z wartościami w kontekście podejmowania działań zgodnie z wyznawanym systemem wartości, z obowiązującym ładem społecznym, który jest normowany przez wartości etyczne przyjęte w danej grupie.

W literaturze wymienia się następujące potrzeby w aspekcie wartości i korzyści:

- a) potrzeby korzyści rzeczowych – związane z posiadaniem, zaspokajaniem podstawowych biologicznych potrzeb i tych wynikających z chęci posiadania danego dobra, które nie jest niezbędne do życia, ale sprawia jednostce przyjemność;
- b) ambicje – zwane nierzadko potrzebami miłości własnej, osiągane dzięki zdobywaniu tytułów, honorów, nagród;
- c) potrzeby społeczne – zaspokajane dzięki pozytywnym kontaktom z innymi ludźmi, odwołują się do potrzeb związanych z życiem społecznym i funkcjonowaniem jednostki w grupie, są to m.in. potrzeby akceptacji, miłości, bezpieczeństwa, przyjaźni, przynależności;
- d) potrzeba radości z działania – zaspokajana dzięki realizowaniu ulubionego działania, aktywności, może być związana z uprawianiem sportu, z wykonywaniem pracy zawodowej, realizacją zainteresowań i hobby, oddawaniem się rozrywkom;
- e) potrzeba godności – odnosi się *stricte* do wartości moralnych, politycznych i społecznych, zaspokajana poprzez zachowania i postawy, które są porównywane z ogólnie przyjętymi i uznawanymi normami oraz wzorcami zachowania, wśród których wymienia się: uczciwość, rzetelność, sprawiedliwość, odwagę, lojalność, solidarność, dobroć, odpowiedzialność, prawdomówność, wielkoduszość, patriotyzm, tolerancję, bezstronność, profesjonalizm, niezależność czy wolność osobistą⁵.

⁴ K. Janus, *Pedagogika i psychologia*, Warszawa 2006, s. 132–133.

⁵ Blikle, *Doktryna*.

Zgłębiając pojęcie wartości, warto wspomnieć słowa Władysława Tatarkiewicza, zdaniem którego „wartość rzeczy jest tą jej własnością, która czyni, iż lepiej jest, by rzecz ta była, niż by nie była, po drugie wartość jest tą własnością rzeczy, ze względu na którą chcemy rzecz tę mieć, ze względu na którą jest nam ona potrzebna”⁶.

2. Znaczenie wartości dla rozwoju społecznego i moralnego młodego pokolenia

Młode pokolenie potrzebuje wartości etycznych, emocjonalnych, społecznych. Młodzież dorastając, ucząc się bycia w dorosłości, poszukuje wartości, tego, co nada sens ich życiu⁷. W tych poszukiwaniach pomocą służą im dorośli, szczególnie znaczący dorośli – rodzice, nauczyciele, osoby duchowne, ale także idole. W oparciu o przekazany im system wartości młodzi ludzie dokonują wyborów, których konsekwencje muszą ponosić z pełną odpowiedzialnością i świadomością ich istnienia. Wartości nadają nie tylko sens ich działaniu, ale także ukierunkowują je, sygnifikują. Wychowanie młodego pokolenia jest procesem, w którym działania wychowawcy powinny być skoncentrowane na wprowadzaniu młodego człowieka w świat wartości. „Wychowując dzieci i młodzież, staramy się zawsze osiągnąć jakiś cel, przedstawiający, naszym zdaniem, jakąś wartość dla społeczeństwa lub jednostki, albo też jednego i drugiego”⁸.

We współczesnej pedagogice podkreśla się potrzebę wychowania do wartości⁹. Trudności w przystosowaniu się młodzieży do norm moralnych obowiązujących w społeczeństwie wynikają w znacznej mierze z braku wzorców do naśladowania i spływania znaczenia wartości w wychowaniu. Wydaje się, że szczególnie jest to widoczne na gruncie rodziny, gdzie następuje rozluźnienie więzi i scedowanie przez rodziców obowiązku wychowania na szkoły. W placówkach oświatowych wychowanie do wartości jest jednym z priorytetowych działań, co znajduje odzwierciedlenie

⁶ W. Tatarkiewicz, *Pojęcie wartości, czyli co historyk filozofii ma do zakomunikowania historykowi sztuki*, Warszawa 1978, s. 61–62.

⁷ R. Schulz, *Szkoła instytucja, system, rozwój*, w: *Antropologiczne podstawy wychowania*, wybór tenże, Warszawa 1996.

⁸ K. Kotłowski, *Aksjologiczne podstawy teorii wychowania moralnego*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1976, s. 33.

⁹ K. Chałas, A. Maj, *Teorie wartości obiektywistyczne i subiektywistyczne*, w: *ciż, Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, Radom 2016.

zarówno w programach wychowawczo-profilaktycznych, jak i w planach wychowawczych. Działania szkoły ukierunkowane są na ukazanie młodym wartości uniwersalnych, które doskonale wpisują się we współczesną rzeczywistość. Wbrew obiegowym opiniom młodzież nie jest oderwana od rzeczywistości, ona żyje w tej ponowoczesnej rzeczywistości, gdzie ludzie gonią za sukcesem, za pieniądzem, zapominają o najważniejszych wartościach, takich jak: wiara, rodzina, miłość, przyjaźń. Poszukiwanie sensu życia odzwierciedla poszukiwanie samego siebie w niespokojnym świecie. Leszek Kopciuch pisze, że „wartość jest warunkiem, który leży u podstaw możliwości sformułowania celu, zajęcia postawy, woli, podjęcia działania, wysunięcia zamiaru”¹⁰. Wychowując młode pokolenie, należy wskazywać swoim przykładem możliwości rozwiązania różnych sytuacji trudnych, przyjmowania właściwych postaw, podejmowania odpowiednich działań. Bardzo często własny przykład wychowawcy może stać się drogowskazem w trudnym procesie dorastania i budowania własnego systemu wartości.

3. Kryzys wartości w wychowaniu – opinie przyszłych pedagogów

Wychowanie do wartości w procesie edukacyjnym młodego pokolenia jest obecnie traktowane priorytetowo. Przeprowadzone przez autora badanie miało na celu poznanie opinii studentów pedagogiki, przyszłych nauczycieli i wychowawców na temat kryzysu wartości w wychowaniu. W badaniu wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, narzędziem był autorski kwestionariusz ankiety, którą przeprowadzono online, z wykorzystaniem portalu www.interankiety.pl w okresie od czerwca do lipca 2024 r.; wyniki opracowano przy pomocy arkusza kalkulacyjnego Excel.

Prowadzone badanie miało na celu uzyskanie odpowiedzi na kluczowe pytania badawcze:

- 1) Jakie są najważniejsze wartości w życiu badanych studentów?
- 2) Jakie najważniejsze cechy powinien posiadać nauczyciel?
- 3) Czy obecnie zauważa się kryzys wartości w wychowaniu i jakie są jego konsekwencje dla młodego pokolenia?

W przeprowadzonym badaniu udział wzięło 117 studentów pedagogiki. Większą grupę respondentów stanowiły kobiety (79%). Mężczyźni stanowili 21% ankietowanych. Przebadano osoby w różnym wieku.

¹⁰ L. Kopciuch, *Kryzysy, kreatywność i wartości*, Lublin 2015, s. 60.

Wyszczególniono trzy grupy wiekowe: 18–26 lat, 27–35 lat oraz powyżej 36 lat. Większość stanowili studenci w wieku 18–26 lat (42%) oraz w wieku powyżej 36 lat (39%). Badani w wieku 27–35 lat stanowili 19% respondentów. W większości ankietowani to adepci studiów stacjonarnych (71%). Pozostałe osoby to – 21% studenci studiów niestacjonarnych, natomiast 3% stanowili studenci kształcący się jednocześnie na studiach stacjonarnych i zaocznych.

Ponad połowa badanych (56%) uznała, że wartości są dla nich wyznacznikiem tego, co dobre, właściwe i społecznie akceptowane. Dla 22% wartości to norma wyznaczająca sposób zachowania się w stosunkach międzyludzkich, a dla 11% – sens i kierunek całego życia człowieka (tabela 1).

Tabela 1. Percepcja wartości ze względu na wiek badanych (%)

Kategoria wiekowa	Wartość jako wyznacznik tego, co dobre, właściwe i społecznie akceptowane	Wartość jako norma wyznaczająca sposób zachowania się w stosunkach międzyludzkich	Wartość jako sens i kierunek całego życia człowieka	Wartość jako wszystkie wymienione kategorie
18–25 lat	24	7	5	2
26–35 lat	14	5	3	2
36 lat i więcej	18	10	3	4

Dla 73% respondentów źródłem wiedzy o wartościach było środowisko rodzinne. Jedynie 5% wskazało, że wiedzę o wartościach wyniosło ze szkoły. Kobiety wskazywały środowisko rodzinne w 78%, mężczyźni w 64%. Poza tym 11% kobiet wskazywało szkołę, przy czym to źródło wskazało jedynie 4% mężczyzn, którzy poza środowiskiem rodzinnym wskazywali środki masowego przekazu jako źródło wiedzy o wartościach (21%). Na religię wskazało 8% kobiet i 5% mężczyzn (tabela 2, 3).

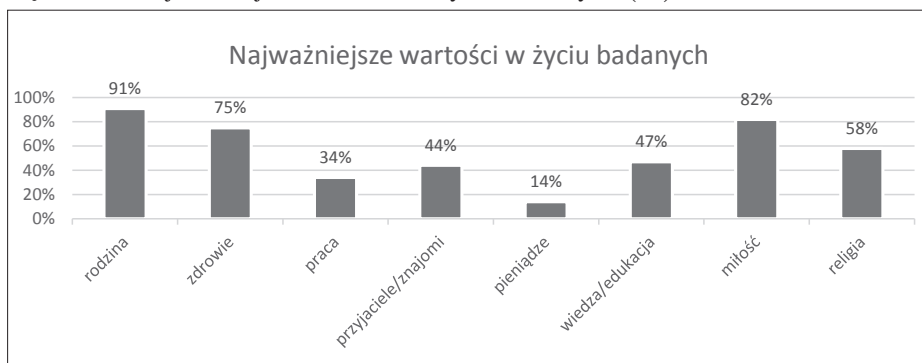
Tabela 2. Źródła wiedzy o wartościach ze względu na wiek badanych

Kategoria wiekowa	dom rodzinny	szkoła	religia	środki masowego przekazu	inne
18–25 lat	37	22	4	32	1
26–35 lat	43	23	6	16	2
36 lat i więcej	58	26	9	21	1

Tabela 3. Źródła wiedzy o wartościach ze względu na płeć badanych

Płeć badanych	dom rodzinny	szkoła	religia	środki masowego przekazu	inne
Kobiety	53	9	7	2	1
Mężczyźni	19	3	4	8	1

Badani wymieniali wartości, które w ich opiniach mają dla nich najważniejsze znaczenie. Wśród nich znalazły się: rodzina, zdrowie, praca, przyjaciele/znajomi, pieniądze, wiedza/edukacja, miłość, religia. Wyniki ilustruje wykres 1.

Wykres 1. Najważniejsze wartości w życiu badanych (%)

Źródło: badanie własne

Ankietowani wskazywali, że najistotniejszymi dla nich wartościami są rodzina (91%), miłość (82%) i zdrowie (75%). Wśród kobiet najważniejszymi wartościami były: rodzina (86%), zdrowie (77%), miłość (69%) oraz wiedza (33%). Dla mężczyzn najważniejsze wartości to rodzina (81%), zdrowie (72%), praca (44%), miłość (43%) i wiedza (27%) (tabela 4, 5).

Tabela 4. Hierarchia wartości ze względu na wiek badanych

Kategoria wiekowa	rodzina	zdrowie	praca	przyjaciele znajomi	pieniądze	wiedza	miłość	religia
18–25 lat	74	68	37	24	19	39	69	17
26–35 lat	77	78	29	21	14	34	66	26
36 lat i więcej	80	76	22	19	9	22	63	24

Tabela 5. Hierarchia wartości ze względu na płeć badanych

Płeć badanych	rodzina	zdrowie	praca	przyjaciele znajomi	pieniądze	wiedza	miłość	religia
Kobiety	54	48	10	15	11	31	46	6
Mężczyźni	27	17	13	5	6	8	12	4

Badani, opierając się na własnych doświadczeniach, zapytani o źródła wiedzy współczesnej młodzieży na temat wartości w 69% odpowiedzieli, że młodzi ludzie czerpią swoją wiedzę ze środków masowego przekazu. 51% wskazało, że od rodziców, a 48%, że od rówieśników. Poza tym badani wskazywali także na szkołę (27%) i kościół (19%) jako źródła wiedzy o wartościach dla młodego pokolenia.

Wśród kobiet panowało przekonanie, że młodzież czerpie wiedzę o wartościach głównie ze środków masowego przekazu (72%), od rodziców (51%) oraz ze szkoły (28%) i z kościoła (21%). Z kolei mężczyźni wskazywali na środki masowego przekazu (64%), wpływ rodziców (43%) i szkoły (16%). Na wpływ rówieśników obie grupy wskazały w 48% (tabela 6, 7).

Tabela 6. Opinie na temat źródeł wiedzy młodzieży o wartościach ze względu na wiek badanych

Kategoria wiekowa	rodzice	szkoła	rówieśnicy	mass-media Internet	religia
18–25 lat	21	6	22	53	10
26–35 lat	16	8	29	47	7
36 lat i więcej	14	8	24	41	9

Tabela 7. Opinie na temat źródeł wiedzy młodzieży o wartościach ze względu na płeć badanych

Płeć badanych	rodzice	szkoła	rówieśnicy	mass-media Internet	religia
Kobiety	36	31	29	43	24
Mężczyźni	20	14	16	25	5

47% badanych uznało, że na wybory młodych ludzi w aspekcie ich systemu wartości najbardziej wpływają media, w tym media społecznościowe. Mniejszy odsetek wskazywał na środowisko rówieśnicze (25%, w tym kobiety – 22%, a mężczyźni 27%) oraz rodzinę (19% – kobiety 18% i męż-

czyźni 20%). Kobiety wskazywały na media w 52%, a mężczyźni w 45%. Poza tym wskazywano także na mniejszy wpływ religii (kobiety – 12% i mężczyźni – 7%) oraz szkoły (kobiety 7% i mężczyźni 6%). Na modę wskazało 12% ankietowanych (10% kobiet i 13% mężczyzn) (tabela 8, 9).

Tabela 8. Opinie na temat czynników wpływających na wybory młodzieży w aspekcie wartości ze względu na wiek badanych

Kategoria wiekowa	środowisko rodzinne	szkoła	wychowanie religijne	środowisko rówieśnicze	mass-media Internet	moda
18–25 lat	22	7	7	23	44	14
26–35 lat	19	5	9	21	47	9
36 lat i więcej	17	9	9	26	39	10

Tabela 9. Opinie na temat czynników wpływających na wybory młodzieży w aspekcie wartości ze względu na płeć badanych

Płeć badanych	środowisko rodzinne	szkoła	wychowanie religijne	środowisko rówieśnicze	mass-media Internet	moda
Kobiety	10	12	18	7	34	7
Mężczyźni	4	5	8	2	18	9

Osoby uczestniczące w badaniu zostały zapytane o wychowanie młodych do wartości i odpowiedziały, że ogólnie wychowanie utożsamiane jest przez nich z wprowadzaniem młodego pokolenia w świat wartości i życie społeczne (63%, w tym 64% kobiet i 59% mężczyzn), a dla 27% wychowaniem jest oddziaływanie na młode pokolenie w systemie szkolnym i środowisku rodzinnym (32% kobiet i 24% mężczyzn). Wychowanie do wartości jako system reguł i prawideł obowiązujących rodziców i nauczycieli w relacji z dzieckiem rozumie 17% kobiet i 26% mężczyzn (tabela 10, 11).

Tabela 10. Percepcja wychowania do wartości ze względu na wiek badanych

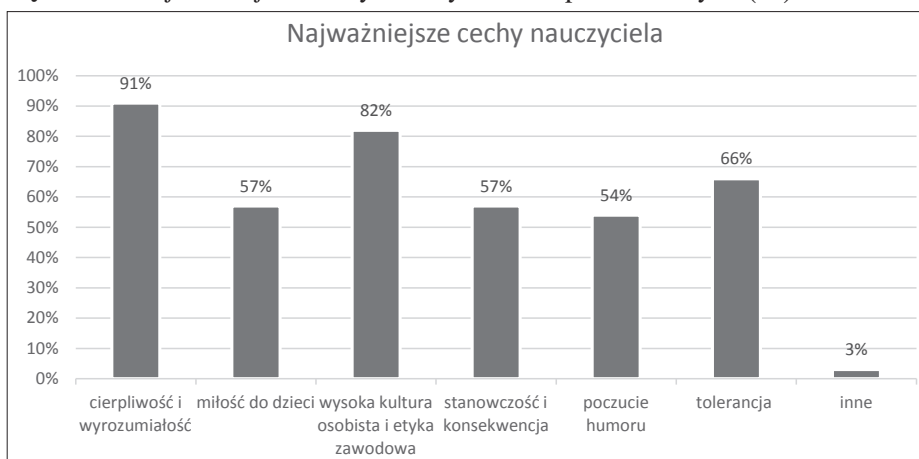
Kategoria wiekowa	Oddziaływaniem na młode pokolenie w systemie szkolnym i środowisku rodzinnym	Wprowadzaniem młodego pokolenia w świat wartości i życie społeczne	Systemem reguł i prawideł obowiązujących rodziców i nauczycieli w relacji z dzieckiem
18–25 lat	64	30	16
26–35 lat	59	19	22
36 lat i więcej	55	22	23

Tabela 11. Percepcja wychowania do wartości ze względu na płeć badanych

Płeć badanych	Oddziaływaniem na młode pokolenie w systemie szkolnym i środowisku rodzinnym	Wprowadzaniem młodego pokolenia w świat wartości i życie społeczne	Systemem reguł i prawideł obowiązujących rodziców i nauczycieli w relacji z dzieckiem
Kobiety	22	47	19
Mężczyźni	14	21	16

Badani wskazywali, że nauczyciel powinien być przekazicielem wartości (92%) i powinien cechować się różnymi przymiotami: cierpliwością i wyrozumiałością, miłością do dzieci, wysoką kulturą osobistą i etyką zawodową, stanowczością i konsekwencją, poczuciem humoru, tolerancją, a także wiarygodnością i autentycznością (wykres 2).

Wykres 2. Najważniejsze cechy nauczyciela w opinii badanych (%)

Źródło: badanie własne

Prawie wszyscy ankietowani wskazywali na cierpliwość i wyrozumiałość nauczyciela (91%) oraz jego wysoką kulturę osobistą i kierowanie się etyką zawodową (82%). Jako „inne” wymieniano kreatywność, umiejętność słuchania i zamiłowanie do zawodu.

Kobiety w większości wskazywały na cierpliwość i wyrozumiałość (96%), tolerancję (73%), wysoką kulturę osobistą i etykę zawodową (77%) oraz miłość do dzieci (62%). Mężczyźni wymieniali:

cierpliwość i wyrozumiałość (88%), wysoką kulturę osobistą i etykę zawodową (86%), stanowczość i konsekwencję (63%) oraz tolerancję (62%) (tabela 12, 13).

Tabela 12. Najważniejsze cechy nauczyciela ze względu na wiek badanych

Kategoria wiekowa	cierpliwość i wyrozumiałość	miłość do dzieci	wysoka kultura osobista i etyka zawodowa	stanowczość i konsekwencja	poczucie humoru	tolerancja	inne
18–25 lat	92	63	81	46	22	63	2
26–35 lat	88	57	83	52	24	64	0
36 lat i więcej	91	52	81	39	21	59	1

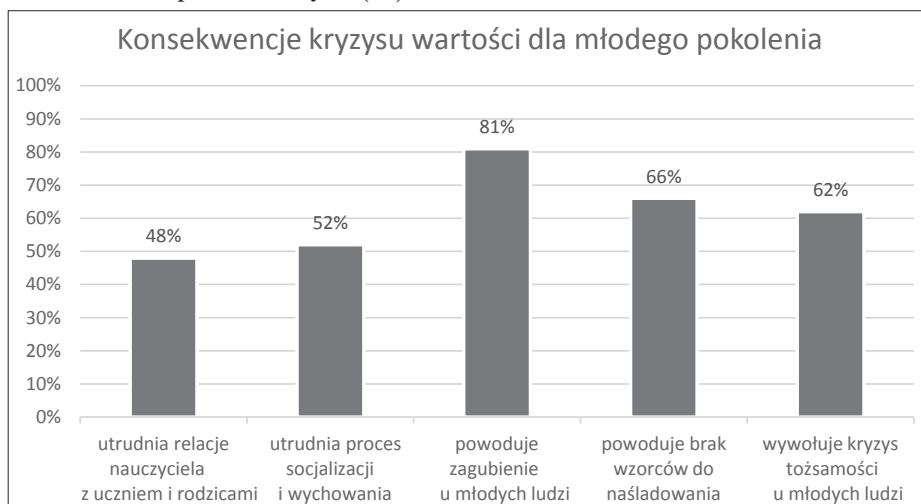
Tabela 13. Najważniejsze cechy nauczyciela ze względu na płeć badanych

Płeć badanych	cierpliwość i wyrozumiałość	miłość do dzieci	wysoka kultura osobista i etyka zawodowa	stanowczość i konsekwencja	poczucie humoru	tolerancja	inne
Kobiety	61	33	46	21	16	49	2
Mężczyźni	29	8	25	24	4	21	1

65% respondentów było zdania, że obecnie obserwuje się kryzys wartości w wychowaniu – rozumiany jako brak lub niedostatek tego co dobre, właściwe i społecznie akceptowane oraz nadające sens i kierunek ludzkiemu życiu, natomiast 27% nie udzieliło jednoznacznej odpowiedzi.

Przyszli pedagodzy wskazali także na konsekwencje kryzysu wartości dla młodego pokolenia: utrudnione relacje nauczyciela z uczniem i rodzinami, utrudniony proces socjalizacji i wychowania, poczucie zagubienia u młodych ludzi, brak wzorców do naśladowania, kryzys tożsamości u młodych osób (wykres 3).

Wykres 3. Konsekwencje kryzysu wartości dla młodego pokolenia w opinii badanych (%)

Źródło: badanie własne

W większości respondenci wskazywali, że głównymi skutkami kryzysu wartości w wychowaniu są zagubienie młodych ludzi (82% – kobiety 83%, mężczyźni 81%), brak wzorców do naśladowania (66% – kobiety 69%, mężczyźni 63%) oraz kryzys tożsamości (62% – kobiety 62%, mężczyźni 63%). Kryzys tożsamości związany jest tu z brakiem umiejętności określenia tego, co dla jednostki ważne i brakiem punktu odniesienia własnych idei w świecie dorosłych. Poza tym kobiety (34%) wskazywały na utrudnione relacje nauczyciela z uczniem i rodzicami (mężczyźni 23%), a także na utrudniony proces socjalizacji i wychowania (kobiety – 22%, mężczyźni – 26%) (tabela 14, 15).

Tabela 14. Opinie na temat konsekwencji kryzysu wartości dla młodego pokolenia ze względu na wiek badanych

Kategoria wiekowa	utrudnia relacje nauczyciela z uczniem i rodzicami	utrudnia proces socjalizacji i wychowania	powoduje zagubienie u młodych ludzi	powoduje brak wzorców do naśladowania	Wywołuje kryzys tożsamości u młodych ludzi
18–25 lat	29	19	84	59	63
26–35 lat	33	24	79	68	62
36 lat i więcej	24	20	81	67	64

Tabela 15. Opinie na temat konsekwencji kryzysu wartości dla młodego pokolenia ze względu na płeć badanych

Płeć badanych	utrudnia relacje nauczyciela z uczniem i rodzicami	utrudnia proces socjalizacji i wychowania	powoduje zagubienie u młodych ludzi	powoduje brak wzorców do naśladowania	Wywołuje kryzys tożsamości u młodych ludzi
Kobiety	24	18	58	36	34
Mężczyźni	11	13	29	18	15

* * *

Celem artykułu było poznanie opinii przyszłych pedagogów na temat kryzysu wartości w wychowaniu. Na bazie przeprowadzonych analiz sformułowano wnioski końcowe:

- 1) Przyszli pedagodzy to ludzie posiadający doświadczenia związane z wartościami w wychowaniu, zdobyte podczas własnej nauki, praktyk studenckich, pracy zawodowej czy doświadczeń rodzicielskich. Posiadają ugruntowany system wartości, który został im przekazane przez środowisko rodzinne.
- 2) Badanie wykazało, że zdaniem przyszłych pedagogów młodzież obecnie czerpie swoją wiedzę o wartościach z innych niż oni źródeł, najczęściej wiedza ta wypływa z massmediów i serwisów społecznościowych.
- 3) W opiniach badanych studentów obecnie występuje i jest zauważalny kryzys wartości, co wywołuje wiele niekorzystnych dla procesu wychowania i dla samych młodych ludzi implikacji, w tym zagubienie, brak wzorców i kryzys tożsamości.

Należy wskazać na potrzebę prowadzenia pogłębionego dyskursu naukowego na temat kryzysu wartości w wychowaniu, jego negatywnych konsekwencji i znikomej obecnie roli szkoły w wychowaniu do wartości. Rozwiązaniem sytuacji mogą być programy realizowane w szkołach wprowadzające dzieci i młodzież w świat wartości moralnych, uwzględniające realia współczesnego świata, ich potrzeby i indywidualne możliwości.

THE CRISIS OF VALUES IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE OPINIONS OF FUTURE EDUCATORS

Keywords: value crisis, education, pedagogue.

Abstract: The purpose of the article is to find out the opinions of Polish pedagogy students on the crisis of values in the educational process and

to show the implications of this phenomenon for the young generation. The research problem was formulated in the form of questions: What are values for future educators and what are the sources of their knowledge about values? What values are the most important for future educators? Where do young people learn about values from? How do future educators perceive upbringing and the role of values in this process? How is the crisis of values affecting young people? The method of content analysis and a diagnostic survey were used, the tool was the original questionnaire. At the beginning of the article, it was explained what values are and what role they play in human life. Then, the implications of the value crisis for education in the light of theory and own empirical research are presented. As a result of the analysis, it was found that future educators are guided in their lives by well-established values, however, they notice the crisis of values in upbringing that occurs today. They indicate the negative effects of this phenomenon for the young generation in the form of being lost and lacking role models. There is a need to develop systemic support for schools in their educational role, especially by showing young people examples of living in accordance with values and making them aware that values are of great importance in life, giving it meaning and depth. It is necessary to implement special educational programs introducing students to the world of values, which will be consistent with their expectations, possibilities and needs.

Sections: [Introduction] > 1. Values in human life > 2. The importance of values for the social and moral development of the young generation > 3. Crisis of values in education – opinions of future educators > [Summary].

BIBLIOGRAFIA

- Blikle A.J., *Doktryna jakości*, Gliwice 2024.
- Chałas K., Maj A., *Teorie wartości obiektywistyczne i subiektywistyczne*, w: *Encyklopedia aksjologii pedagogicznej*, red. K. Chałas, A. Maj, Radom 2016.
- Gajda, J., *Wartości w życiu człowieka – prawda, miłość, samotność*, Lublin 1997.
- Janus K., *Pedagogika i psychologia*, Warszawa 2006.
- Kopciuch L., *Kryzysy, kreatywność i wartości*, Lublin 2015.
- Kosewski M., *Wartości, godność i władza*, Warszawa 2008.
- Kotłowski K., *Aksjologiczne podstawy teorii wychowania moralnego*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1976.
- Schulz R., *Szkoła instytucja, system, rozwój*, w: *Antropologiczne podstawy wychowania*, wybór R. Schulz, Warszawa 1996.
- Tatarkiewicz W., *Pojęcie wartości, czyli co historyk filozofii ma do zakomunikowania historykowi sztuki*, Warszawa 1978.